

Monumenten in Lochem (16)

CeesJan Frank

Het buitengebied van Lochem is rijk aan historische boerderijen. Men vindt ze op de oude enkgonden, in de jongere broekontginningen en ook op de vele landgoederen in onze gemeente. In deze aflevering van “Monumenten in Lochem” krijgt u een beeld van dit bijzondere erfgoed.

Typen

Vrijwel alle historische boerderijen rond Lochem vertonen opvallende overeenkomsten in hun hoofdvorm, opzet en constructie. Het is het traditionele hallehuistype dat hier al eeuwen het vrijwel enige toegepaste type is. De hallehuisboerderij, in de literatuur over historische boerderijbouw ook wel “saksische boerderij” genoemd, is dan ook karakteristiek voor grote delen van oostelijk Nederland en noordwest Duitsland. Iedere streek kende echter zijn eigen variaties. Binnen het vastliggende kader van de typische kenmerken van een hallehuisboerderij ontstonden namelijk in de loop der tijd verschillende varianten, een proces dat bepaald werd door tijd, landschappelijke verschillen, invloeden van buiten de regio, geleidelijke veranderingen in de bedrijfsvoering en plaatselijke verschillen in traditie en smaak.

Hallehuisboerderijen

Het hallehuis staat als type dicht bij de oervorm van de boerderij in grote delen van noordwest Europa. De oudste boerderijen waren geheel van hout en hadden meestal een min of meer rechthoekige of taps toelopende langgerekte plattegrond. Twee rijen houten palen verdeelden de ruimte in drie parallelle beuken, waarvan de middelste meestal het breedste was. Deze palen (de stijlen) vormden ook de ondersteuning van de houtconstructie van het grote, met riet of stro gedekte dak. Balkverbindingen in lengte- en dwarsrichting zorgden voor de versteviging van de constructie. De zijgevels waren vaak

zeer laag en voorzien van lemen of houten wanden. Het woongedeelte was aanvankelijk nog niet door een dwarsmuur gescheiden van het stalgedeelte. Dit type wordt ook wel “los hoes” genoemd. Gaandeweg ontstond uit dit bouwtype de traditionele hallehuisboerderij, in allerlei plaatselijke varianten en uitvoeringen. Het bouwtype kon zeer flexibel worden toegepast. Het was geschikt voor de kleinste landarbeiderswoningen, maar ook voor de grote herenboerderijen.

Kenmerken

Karakteristiek voor de hallehuisboerderij zoals we die nu nog aantreffen, is de eenvoudige hoofdvorm met rechthoekige plattegrond, de lage zijgevels en het hoog opgaande steile zadeldak, dat in de meer open landschappen van wolfeinden werd voorzien (korte dakschilden boven voor- en achtergevel). Hierdoor waren ze meer gestroomlijnd en minder kwetsbaar voor de harde wind. In de meer bosrijke streken en gebieden waar de traditie van een zeer intensieve erfbeplanting met windsingels bleef bestaan, bleven de hoge (houten) windgevoelige topgevels in zwang, zoals ook in het besloten coulissenlandschap van Twente en de omgeving van Winterswijk. Het grote boerderijdak is gedekt met riet of pannen of combinaties daarvan. De sobere bakstenen gevels bezitten heel soms nog restanten van oudere vakwerkconstructies.

In het bedrijfsgedeelte (de deel) is de driebeukige indeling van het hallehuis goed herkenbaar. De smalle zijbeukruimten zijn in gebruik als veestalling, de bredere

middendeel is toegankelijk via een brede dubbele deel deur in de achtergevel van de boerderij. Het woongedeelte wordt van de stal gescheiden door een brandmuur, die tegelijkertijd diende als achterwand voor de grote haardplaats in het woongedeelte.

Oudste boerderijen

De oudste hallehuisboerderijen in de gemeente Lochem dateren in aanleg soms nog uit de late Middeleeuwen. Vaak zijn het de gebintconstructies, die vele eeuwen hebben getrotseerd en de historische kern vormen van de steeds weer gemoderniseerde “buitenschil”. Eeuwenlang waren de gevels als vakwerkconstructies opgezet, maar hiervan zijn in de gemeente Lochem voor zover bekend geen voorbeelden overgebleven. Aanvankelijk waren de vakken tussen de houten stijlen en regels gevuld met vlechtwerk en afgestroken met leem. Vooral vanaf de 18de eeuw vond een geleidelijke maar onstuitbare verstening van de gevels plaats. Vakwerkgevels maakten plaats voor geheel stenen muren of de met vlechtwerk gevulde vakken werden nu voorzien van bakstenen. Nieuwe boerderijen werden vanaf de late 18de eeuw steeds vaker geheel in steen opgetrokken, maar de houten gebintconstructies bleven de kern vormen van de boerderijen. Tot ver in de 20ste eeuw werden ze toegepast, waarbij in constructief opzicht maar weinig veranderde. Wel verdrong grenen- en populierenhout langzamerhand het schaarser wordende eikenhout en vervingen ijzeren pennen en manchetten geleidelijk aan de houten

toognagels, waarmee de houtverbindingen werden verankerd.

Veranderingen

Vanaf het einde van de 19de eeuw werden de meeste oude hallehuisboerderijen aangepast aan de veranderende ideeën over bedrijfsvoering en woongenot. In de late 18de en vroege 19de eeuw was het losse hoes al grotendeels uit beeld verdwenen door het plaatsen van een scheidingsmuur tussen het woongedeelte en de deel. Er kwam wat meer welvaart, wat vooral tot uitdrukking kwam in het aanzien van het woongedeelte. Oude, als “armoedig” beschouwde vakwerkgevels werden vervangen door stenen gevels, vensters werden vergroot of kregen ramen met grotere ruiten. Soms werd het voorhuis verbreed en voorzien van hogere zijgevels onder opgewipte dakschilden. Zo kwam er ruimte voor kleine slaapkamers, ter vervanging van de bedompte bedsteden. Een andere mogelijkheid tot vergroting van de woonruimte was het naar één of twee zijden uitbouwen van het voorhuis, zodat een krukhuis- of T-vormige opzet ontstond. Dergelijke ingrijpend verbouwde boerderijen herkent men vaak aan de gepleisterde gevels van het voorhuis. De pleisterlaag moest alle verbouwingssporen netjes aan het zicht onttrekken.

Ook het dak onderging veranderingen. Het pannendak verdrong het traditionele rietdak. De rietbedekking verdween echter niet helemaal. Het werd een traditie om alleen de bovenste delen van de dakschilden en de wolfeinden met riet te dekken. Functionele wijzigingen vonden plaats rond het bedrijfs gedeelte. Dit resulteerde in veranderingen in de stalruimten: de potstal werd vervangen door de grupstal; er kwamen grotere stalvensters en men vergrootte de capaciteit door het aan- of bijbouwen van veeschuren en overdekte mestvaalten, elk met een eigen kap. We zien er rond Lochem enkele mooie voorbeelden van (2- en 3-kappers).

In de nieuw gebouwde boerderijen werden de veranderende ideeën

over bedrijfsvoering en wonen natuurlijk direct verwerkt. In het begin van de 20ste eeuw zien we de gewoonte ontstaan, om de zijgevels van de boerderij hoger te maken dan vroeger gebruikelijk was. Ook werd het voorhuis (woongedeelte) soms wat smaller opgezet dan de deel, waardoor de zijgevels van de woning nog hoger konden worden gemaakt en meer ruimte boden voor grote vensters. Bijgevolg veranderde de indeling van het woongedeelte, vooral door het verplaatsen van voordeur naar één van de zijgevels.

In de jaren na de Tweede Wereldoorlog kwam de modernisering van het Nederlandse platteland in een stroomversnelling. Dit is duidelijk afleesbaar aan de boerderijen. Deze werden steeds ingrijpender gemoderniseerd. Moderne bouwmaterialen en bouwtechnieken verdrongen het traditionele materiaal en elementen uit de moderne burgerwoonhuisbouw drongen het boerenhuis binnen. Oude schouwen verdwenen, gevels kregen grote “doorzonvensters”, de indeling van de woongedeelten werd aangepast, men vergrootte de kamers en ook de zolderverdieping werd gedeeltelijk in gebruik genomen. Ook kwam het nog al eens voor dat de oude boerderij tegen de vlakte ging en vervangen werd door een moderne bungalow. Of men liet de oude boerderij staan en verbouwde deze tot schuur. Op veel erven verrezen grootschalige moderne veestallen en andere bijgebouwen, die het oorspronkelijke karakter van het platteland danig veranderden.

Grote veranderingen bracht de trek van burgers naar het landelijke gebied. Zij vestigden zich in de oude boerderijen, die hun functie hadden verloren en vormden deze om tot aantrekkelijke landhuizen. Soms gebeurde dit met veel respect voor de traditionele bouwkunst (restaurantie, reconstructie), vaker betekende het een behoorlijke aanslag op het authentieke karakter.

Een bijzonder beeld

In de loop der jaren ontstond op deze manier een zeer gevarieerd

bebouwingsbeeld van oude en jonge, sterk verbouwde en nog hele gave boerderijen, erven die nog volledig in bedrijf zijn of boerderijen die hun oorspronkelijke functie hebben verloren en tot woonhuis zijn verbouwd. Het buitengebied van Lochem vormt hierop geen uitzondering. Toch bleef hier door het vasthouden van een aantal typische streekeigen bouwkenmerken en soms onbewust voortlevende plaatselijke voorkeuren, een min of meer homogeen beeld bestaan. Het alom vertegenwoordigde hallehuis bepaalt dit beeld. Met zijn hoge afgewolfd zadeldak, vensters met luiken en het erf met zijn bebouwing en beplanting is het overal herkenbaar en vormt het wat betreft de bebouwing de hoofdkenmerk van de streek.

RONDGANG LANGS ENKELE OUDE BOERDERIJEN

Op de volgende pagina's volgt een greep uit het boerderijenbestand dat als gemeentelijk monument in de gemeente Lochem is beschermd.

Hieronder bevindt zich ook een groot aantal boerderijen, die van oudsher tot één van de landgoederen behoren. Zo vinden we rond Verwolde en de Velhorst zeer interessante voorbeelden van landelijke bouwkunst. Deze boerderijen en woningen behoren van oudsher tot één bezit, wat benadrukt wordt door de motieven en kleuren op de vensterluiken.

Markeloseweg 10

Boerderij “Groot Dengerink”, onderdeel van landgoed Verwolde, is volgens het opschrift op de voorgevel gebouwd in 1905. Waarschijnlijk is toen de in oorsprong veel oudere boerderij van nieuwe gevels voorzien, zoals dat bij veel Verwoldse boerderijen gebeurde in die periode. Het erf is dan ook van veel oudere datum en werd al genoemd in de 17de eeuw. Wat wijst op de oude herkomst van de boerderij is het diepe onderschoer aan de achterzijde, een element dat rond 1900 niet meer werd toegepast. Typerend voor de periode rond 1900 zijn de voorgevelven-

Markeloseweg 10

Markeloseweg 15-17

Markeloseweg 19

sters met bakstenen segmentbogen, die hier nog eens extra zijn aangezet met een boogje in kalkzandsteen. Bij de boerderijverbouwingen op het landgoed Verwolde kreeg iedere boerderij een bijzonder element in de voor-gevel. Bij “Groot Dengerink” was dit de brede tekstband met de boerderijnaam, met aan weerszijden een hoekig zoldervenstertje met kruisvormige roeden.

Markeloseweg 15-17

Ook “Klein Dengerink” bestaat als boerenerf al heel lang. In 1902 is het oude gebouw vervangen door het huidige, dat als dubbele landarbeiderswoning werd neergezet. Beide woningen hebben een stal aan de achterzijde en zijn verenigd onder één groot dak.

Het pand vertegenwoordigt hiermee een vrij zeldzaam boerderijtype in de gemeente Lochem. Karakteristiek is de voorgevel, waarin zich geen ingangen bevinden. Alleen de grote vensters hebben schuiframen met houten luiken, geschilderd in de kleuren van Verwolde. Ook hier zijn weer enkele bijzondere details te zien: de topgevel met gepleisterde tekstband, ruitvormige zoldervenstertjes en een houten sierspantje in de top.

Markeloseweg 19

Van de Verwoldse boerderij “Damhaar” is bekend, dat de tegenwoordige boerderij in 1879 geheel nieuw is gebouwd. Toch is “Damhaar” al een heel oude naam, die behoorde bij een boerderij die tot 1879 aan de overzijde van de Markeloseweg heeft gestaan. Het nieuwe pand kreeg de vorm van een traditionele hallehuisboerderij, maar is de enige in dit gebied met een zogenaamde dwarsdeel. De dubbele deeldeuren bevinden zich dan ook niet in de achtergevel, maar in het door het dak gestoken portaal in de rechter zijgevel. In de lage achtergevel zijn kleine staldeuren en stalvensters aangebracht. Het verhaal wil, dat deze bijzondere boerderij-opzet als experiment is ontstaan, op initiatief van de toenmalige landgoedeigenaars, die ook sterk betrokken waren bij de verbetering van de landbouw in dit gebied.

Oude Holterweg 1 (geen foto)

De “Henrikahoeve” is vermoedelijk in twee bouwfasen tot stand gekomen. Het oudste bouwdeel is het achterhuis, een waarschijnlijk vroeg 19de-eeuws hallehuisboerderij met middenlangsdeel. In 1892 werd dit gebouw uitgebreid met het tegenwoordige voorhuis. Dit kreeg wel een heel bijzondere, schilderachtige detaillering. Het dak bezit aan de voorzijde een zogenaamd overstek, dat werd versierd met een sierlijk gezaagd druiplijst. Boven de vensters zijn “strekken” gemetseld in gele en rode baksteen. De ramen zijn voorzien van een gecompliceerde roedenverdeling. Opvallend is ook de ligging van de Henrikahoeve aan het einde van een lange zichtas, die in het verlengde ligt van de Jonker Emilelaan, de hoofdoprijlaan naar het Huis Verwolde.

Holmershuizen 6

Traditionele hallehuisboerderij met middenlangsdeel uit de 19de eeuw. Kenmerkend is het grote zadeldak met korte dakschilden (wolfeinden) boven de voor- en de achtergevel. Alleen het bovenste deel van het dak is gedekt met

riet. Op de lagere dakschilden liggen pannen. De grote keuken (køk'n), het hoofdvertrek in het woongedeelte van de boerderij, is in de voorgevel herkenbaar aan het grote middenvenster. Op het erf bevinden zich een karakteristieke veeschuur en een klein bakhuisje. Zo'n bak- of kookhuisje stond altijd op enige afstand van de boerderij in verband met het brandgevaar dat het bakken van brood of het bereiden van veevoer met zich mee bracht.

Jonker Emilelaan 3 (geen foto)

De oude boerderij "Meijer" stond vroeger op een andere plek dan de tegenwoordige boerderij, die in 1886 werd gebouwd. De stichtingssteen in de voorgevel vermeldt de datum van de eerste steenlegging (10 mei 1886) en de naam van de opdrachtgever, W.H.E. van der Borch van Verwolde. De boerderij staat vrij dicht bij het Kasteel, aan de hoofdlaan en is daarom ook wat rijker uitgedost dan de meeste andere boerderijen op het landgoed. Zo kreeg de voorgevel enkele bijzondere elementen, die we eerder zouden aantreffen bij grote landhuizen en stadse woonhuizen: het middendeel van de gevel springt wat naar voren en benadrukt daarmee de voornamelijk symmetrie van de gevel. Op de hoeken bevinden zich lisenen en er is veel gebruik gemaakt van siermetselwerkmotieven, onder andere in de bogen boven de vensters.

Links van de boerderij staat een klein bakhuis. Verder bevinden zich op het erf nog een oude pomp en een schuur. Heel bijzonder en inmiddels vrij zeldzaam in de gemeente Lochem zijn de beide hooi- of kapbergen achter het erf van Meijer. Ze zijn beide van het vierroedige type. De met riet gedekte hoeden kunnen langs de vier roeden omhoog worden gebracht om zo tasruimte voor hooi te creëren. De westelijke berg heeft een verhoogde tasvloer, bestaande uit tegen de roeden gespijkerde horizontale houten delen, waarover slieten zijn gelegd. De precieze ouderdom van deze hooibergen is niet bekend, maar waarschijnlijk stammen ze uit de 19de eeuw. Enige jaren geleden zijn ze gerestaureerd en voor verder verval behoed.

Jonker Emilelaan 2

Op het landgoed Verwolde verzezen naast vele pachtboerderijen ook enkele dienstwoningen. "Denneboom" is daar een voorbeeld van. Het pand werd in 1877 gebouwd als woning voor de boswachter van het landgoed. Als belangrijk onderdeel van het goed kreeg het pand een vrij rijke uitstraling; let op de gepleisterde hoekpilasters, de bogen boven de vensters en de tandlijsten langs de schuine gevelbeëindigingen. De achterzijde van het huis is schuin gericht op de Jonker Emilelaan, zodat ook de achtergevel een rijkere afwerking heeft gekregen dan gebruikelijk was. In de achtergevel is een brede deel deur te zien. Het pand bevat dan ook een deel met stallen. Opmerkelijk zijn de wit gepleisterde kruismotieven; mogelijk dienden deze als afweer tegen het kwade.

Markeloseweg 8

Eigenlijk heeft dit pand, dat vroeger bekend stond onder de naam "Hofmeier" nooit de functie van een echte boerderij gehad. Het werd in 1891 gebouwd als een dienstwoning op het uitgestrekte landgoed Verwolde. Jarenlang was het in gebruik als timmermanswoning

Holmershuizen 6

Jonker Emilelaan 2

Markeloseweg 8

Verwoldseweg 7

met werkplaats. Als zoveel woningen op het platteland bezat het huis toch een kleine deel met stalruimte voor een paar koeien en een paard. In de achtergevel bevindt zich dan ook net als bij boerderijen een brede deel deur met aan weerszijden kleine stalvensters en staldeurtjes. Heel bijzonder is de voorgevel met zijn natuurstenen schelpornamenten boven de vensters. Ze stammen waarschijnlijk nog uit de 17de eeuw en zijn afkomstig van een afgebroken kasteel.

Verwoldseweg 7

Ook de kleine boerderijtjes volgden de alom toegepaste hoofdvorm van de hallehuisboerderij. Dit boerderijtje aan de Verwoldseweg, uit circa 1850, behoort tot de kleinste van dit type en wordt eveneens gekenmerkt door het zadeldak met wolfeinden boven voor- en achtergevel, het woongedeelte aan de voorzijde en een kleine deel aan de achterzijde, waar zich ook de deeldeuren bevinden. In de voor- en achtergevel sluiten de schuine gevelzijden af met gemetselde driehoeken, zogenaamde vlechtingen.

Dochterenseweg 10

Brenschutte 11 (geen foto)

Deze hallehuisboerderij dateert in oorsprong uit de periode rond 1840 en werd destijds gebouwd aan de Kleine Enk, één van de wat jongere landbouwgronden in de omgeving van Laren. In 1875 is de boerderij ingrijpend verbouwd, waarbij het voorhuis naar links is uitgebouwd. Hier kwam ruimte voor twee kleine slaapkamers, waarvan één met bedsteden. Terwijl het interieur van het woongedeelte in 1875 geheel werd vernieuwd, bleef de gebintconstructie op de deel intact. In het eerste kwart van de 20ste eeuw zijn de gevels van het bedrijfs gedeelte gedeeltelijk nieuw opgetrokken in machinale baksteen. Bij de achtergevel ging dit ten koste van het oude onderschoer, dat hier oorspronkelijk aanwezig was. De boerderij raakte als woning buiten gebruik, toen op het erf in de jaren '70 een nieuwe woning werd gebouwd. De boerderij deed daarna dienst als schuur.

In de voorgevel zit een gevelsteentje met verschillende initialen, die verwijzen naar de familie Beuzel, die in de 19de eeuw op het boerderijtje heeft gewoond.

Dochterenseweg 10

Eén van de weinige krukhuisboerderijen in het buitengebied van de gemeente Lochem (zie ook Boekhorstlaan 1). Dit krukhuis ontstond rond 1800 na verbouwing van een oude hallehuisboerderij. De fraaie wit geschilderde voorgevel is gericht op de kern van het landgoed 't Ross. Alleen het bedrijfs gedeelte met de deel is dus vanaf de openbare weg te zien.

Oude Vordenseweg 2

Oude Vordenseweg 2

Erve Bruggink behoort tot de gaafste historische boerderijen in de gemeente Lochem. Het erf is zeer oud en wordt al in het register van erven van 1494 genoemd als onderdeel van Klein Dochteren Scholtambts. De boerderij ligt op het landgoed De Velhorst. Het is een klassieke hallehuisboerderij met onderschoer aan de achterzijde. Alleen boven de voorgevel bevindt zich dus een korter dakschild, het wolfeind. Het metselwerk van de gevels en de details van de vensters in de voorgevel zijn 18de-eeuws, maar de gebintconstructie in het gebouw is veel

Land van Lochem 2005 nr. 3

ouder, misschien nog wel laatmiddeleeuws. Typend voor de vensters in de 18de eeuw zijn de zware gepende kozijnen met vaste tussendorpel (het kalf) en de ramen met de kleine ruitjes. Alleen de benedenramen kunnen met luiken worden afgesloten.

Ook het fraai beplante erf heeft een authentiek karakter. Links voor staat een klein bakhuis en links achter een bakstenen schuur, ook van het hallehuistype. Ook deze schuur heeft een gebintconstructie, die veel ouder is dan de buitengevels. Op het westelijke deel van het erf staat een éénroedige hooiberg met rieten hoed.

Velhorst 3

Boerderij "Nieboer" is één van de oude boerderijen, oorspronkelijk deel uitmakend van het landgoed de Velhorst. Dit landgoed bezit een middeleeuwse oorsprong en heette destijds "Vrollehorst", "Varlehorst" of "Vralehorst". In 1505 wordt de huidige naam voor het eerst genoemd. Het tegenwoordige landhuis dateert grotendeels uit de 18de eeuw, toen een gebouw uit de 16de of 17de eeuw werd verbouwd tot herenhuis. "Nieboer" stond oorspronkelijk bekend onder de naam Klein of Nieuw Velhorst, dit ter onderscheid van Groot Velhorst, de huidige boerderij Scholten (Velhorst 6). De hallehuisboerderij is in de 18de, 19de en vroege 20ste eeuw herhaaldelijk verbouwd. In de linker zijgevel bevindt zich een ingemetselde steen met het jaartal 1881, duidend op een verbouwing van de deel. Rond 1926 werd het woongedeelte aangepakt, waarbij de kap werd verhoogd en er een woonverdieping op zolder werd aangebracht. Tot het uitgestrekte erf behoort een groot aantal karakteristieke bijgebouwen uit diverse bouw tijden. Voor de boerderij een waterput met haal.

Velhorst 6

Deze grote hallehuisboerderij werd vermoedelijk al in de middeleeuwen gesticht. Vroegere heette het erf "Groot Velhorst", tegenwoordig "Scholten". Het uiterlijk van de boerderij wordt bepaald door 18de en 19de-eeuwse elementen, maar de gebinten zijn mogelijk veel ouder. Bijzonder is de uitbouw tegen de linker zijgevel van het woongedeelte, een variant van de zogenaamde enskamer, een van de boerderij afgescheiden woongedeelte, dat was bestemd voor de "olde leu", de ouders van boer of boerin, die op het erf bleven inwonen, nadat het bedrijf door zoon of dochter was overgenomen. Dergelijke enskamers zien we veel in het oostelijke deel van de Achterhoek en in Twente, waar ze meestal op de voorgevel aansluiten in plaats van op de zijgevel zoals bij boerderij Scholten.

Dochterenseweg 33 en 35

Boerderijtje "De Berkelkamp" is in 1908 gebouwd als (land)arbeiderswoning met kleine deelruimte, als onderdeel van het landgoed de Velhorst. Samen met het naast gelegen "Nieuw Bruggink" (Dochterenseweg 35) diende het pandje als huisvesting van tot het landgoed behorende (land)arbeiders. Het zijn voorbeelden van kleine hallehuisboerderijen, met gedeeltelijk rieten kap en een voorgevel met vensters met schuiframen en luiken.

Boekhorstlaan 1

Dit is een in de gemeente Lochem zeldzaam voorbeeld

Velhorst 3

Velhorst 6

Dochterenseweg 35

Boekhorstlaan 1

Nijkampsweg 7

Lindeboomseweg 2

van een zogenaamde krukhuisboerderij. In wezen is het een hallehuisboerderij, waarvan het woongedeelte naar één zijde is uitgebouwd en voorzien van een schilddak. In de gepleisterde voorgevel lezen we A O (ANNO) 1711. Waarschijnlijk is in dat jaar een oudere hallehuisboerderij tot krukhuis verbouwd. Om de verbouwingssporen aan het zicht te onttrekken zijn de gevels gepleisterd. De beide bakstenen schuren tegen de oostelijke zijde van de boerderij zijn pas in de 19de eeuw toegevoegd. De middelste was vermoedelijk een overdekte mestvaalt. Het erf staat bekend onder de naam “Hasseloo” en is van zeer oude datum. Al in de 14de eeuw moet er op deze plek een boerenerf zijn geweest.

Nijkampsweg 7 (geen monument)

Boerderij Nieuwenhuis in een hallehuisboerderij met middenlangsdeel, waarvan de buitengevels rond 1900, in 1915, 1926 en 1935 ingrijpend werden verbouwd. De oude ankerbalkgebinten bleven evenwel geheel behouden. Deze constructie bestaat uit zes gebinten, waarvan er een is opgenomen in de brandmuur tussen woongedeelte en bedrijfsgebied. De eiken ankerbalkgebinten hebben deels nog licht gekromde korbelen en dateren zeker nog wel uit de 18de eeuw, maar zijn mogelijk nog wat ouder. Ook de kapconstructie, een oude sporenkap met haan-houten, bleef intact. Mogelijk zijn deze oude elementen restanten van de boerderij die blijkens archiefonderzoek in ieder geval in 1646 al bekend was.

Lindeboomsweg 1 (geen foto)

Dit is opnieuw een klassiek voorbeeld van een hallehuisboerderij met middenlangsdeel. Ook deze boerderij heeft een lange voorgeschiedenis. Het Erve 't Saaltink behoorde vroeger aan de heerlijkheid Keppel en wordt al in een 14de-eeuws archiefstuk voor het eerst vermeld. De tegenwoordige boerderij is grotendeels uit de tweede helft van de 19de eeuw, toen de buitengevels opnieuw werden opgetrokken rond de misschien nog wel laatmiddeleeuwse gebintconstructie. Naar alle waarschijnlijkheid gebeurde dit in 1865, getuige de steen met dit jaartal in de achtergevel. Bij de verbouwing is het voorhuis iets verbreed, zodat het nu ten opzichte van de vroegere deel uitspringt. Eind vorige eeuw is tegen de linker zijgevel van het voorhuis een bescheiden aanbouw neergezet, in de vorm van een traditionele enskamer. Op het erf bevinden zich verder een oude veeschuur, een hooiberg en een prachtige rij monumentale eiken.

Lindeboomsweg 2

Boerderij “Weplink” behoort tot de oudere boerenerven in de gemeente Lochem. De naam zou afkomstig zijn van “weppelen” of “weven”, naar de vroegere weverij-activiteiten, die op deze boerderij werden uitgeoefend. De tegenwoordige boerderij is tot stand gekomen na vele verbouwingen van een in wezen nog 17de-eeuwse hallehuisboerderij, waarvan onderdelen van de eiken gebintconstructie bewaard bleven. Eén van de verbouwingen vond plaats in 1832, getuige het jaartal op de sluitsteen in de boog boven de deeldeuren. Het voorhuis heeft later een asymmetrische opzet gekregen, doordat het aan de linker zijde wat werd uitgebouwd en verhoogd. In de

19de eeuw ondergingen veel hallehuisboerderijen zo'n vergroting van het voorhuis. Het woongedeelte werd er wat ruimer door.

Bij de boerderij staat een klein bakhuis, nog met de uitgebouwde oven. Dit gebouwtje is kort na 1900 opgetrokken.

't Overlaar 6 (geen foto)

Boerderij 't Overlaar is één van de laatste resten van het adellijke goed Overlaar, waarvan het hoofdgebouw in het midden van de 19de eeuw moet zijn afgebroken. De tegenwoordige boerderij is eigenlijk het vroegere bouwhuis en werd in 1779 gebouwd. In deze periode was Frederik Jan Willem Robbert van Heeckeren eigenaar van het goed. In aanleg, hoofdvorm en details lijkt het bouwhuis veel op het eveneens nog bestaande bouwhuis van de nabijgelegen Nettelhorst. Ook dit gebouw stamt uit het einde van de 18de eeuw en was is het bezit van een Van Heeckeren. Het bouwhuis van het Overlaar, nu een boerderij, heeft in de loop der tijd vele veranderingen ondergaan, onder meer aan de indelingen van de gevels en de details van vensters en ingangen. Met name de hoofdvorm met zijn hoge kap bleef nog zeer herkenbaar en herinnert aan de vroegere bijzondere functie van bijgebouw van een adellijk huis. Op de deel resteert een bijzondere oude gebintconstructie. Vanwege de modernisering van het boerenbedrijf, dat sinds jaar en dag in het gebouw is gevestigd, zijn allerlei aanpassingen aan het gebouw uitgevoerd, zoals het dichtmetselen van de grote vensters links in de voorgevel en de aanbouw rechts van de grote poort.

Zwiepseweg 162

De Blikken Piepe was oorspronkelijk een vrijstaande schuur bij de er achter gelegen grote hallehuisboerderij (Zwiepseweg 160). Na opsplitsing van het erf werd de schuur, vermoedelijk al in de 19de eeuw verbouwd tot boerderijtje, waarbij aan de straatzijde een enskamerachtige aanbouw voor bewoning werd toegevoegd. De oorspronkelijk geheel houten gevels zijn naderhand in machinale baksteen vernieuwd. Voor de gevel staat een oude pomp.

De naam dankt het boerderijtje aan de pijp, die op de hoge bakstenen schoorsteen boven de enskamer stond. Op het erf staat rechts een varkensschuur, die ook als klompenmakerij in gebruik is geweest. Met de grote hallehuisboerderij en andere oude bijgebouwen vormt de Blikken Piepe een schilderachtig historisch ensemble.

Keppellaan 2

Oude hallehuisboerderij, vroeger behorend tot het goed De Cloese. Vroeger stond de boerderij bekend als "Dikke Boer". Hoewel de boerderij in de loop der jaren vele wijzigingen heeft ondergaan heeft de voorgevel zijn vroeg 19de-eeuwse karakter goed weten te bewaren.

Zwiepseweg 162

Keppellaan 2

Bronnen:
Redengevende beschrijvingen gemeentelijke monumenten gemeente Lochem

Foto's:
Auteur/Monumenten Advies Bureau,
1990-1995